

ЗА МУЗИКАТА И ИСТОРИЯТА НА ПАНЕВРИТМИЯТА – ПОВЕЧЕ ОБЕКТИВНОСТ

Драги читатели, следващите редове са написани с цел да се сподели идея за по-обективно боравене с фактите при обсъждане и писане историята на паневритмията. Някои от тезите, които ще прочетете тук не са само мои – те се споделят и от мои приятели – практикуващи и преподаватели по паневритмия. Тази статия цели да се продължава обсъждането на важни теми за паневритмията.

МУЗИКАТА НА 6, 7 И 8 УПРАЖНЕНИЕ

Изнася се идеята, че най-важни и меродавни били книгите за паневритмията публикувани преди 1944г., т.е. издадени приживе на автора (1, 2 и 3) и по тях трябвало да се коригира изпълнението на паневритмията, предадено на живо и да не се вземат предвид по-късните описания, създадени от първи ученици на автора. Но тази идея се лансира от хора, които нямат достатъчно познания да оценят реалистично описанията на движенията в тези издания и се пропускат много важни факти, които естествено водят до отхвърлянето на тази идея.

Например няма как да се разчита само на първите книги за паневритмията поради недостатъчно доброто качество на текста, описващ движенията в тях (особено на 1), което не позволява да се разбират точно и да се разчита, че няма грешки в тези текстове. Друг факт който отхвърля възможността да се определя паневритмията само от първите ѝ описания, е че авторът е създавал и дооформял паневритмията между 1922 и 1942-1944 г. Например около 4 години след 1938 г. (в която е публикувано първото описание на движенията на паневритмията) Учителя П. Дънов създава нов дял – „Слънчеви лъчи”. От времето на публикуването на посочените книги до заминаването си от този свят през 1944 г. авторът на паневритмията е усъвършенствал още множество паневритмични упражнения и следователно не може да се твърди, че тези книги отразяват последния вид на паневритмията, както е създадена от него.

От друга страна тъй като в книгата „Паневритмия” от 1938г. (1) има противоречие между музиката и движенията на 6, 7 и 8 упражнение на някои хора явно им изглежда неподходящо, че в ДВЕ (1 и 2) от толкова предпочитаните от тях три книги, в които е публикувана музиката на първия дял на паневритмията, нотният текст на 6, 7 и 8 упражнение е с по 41 такта. И през последните години за да си оправдаят желанието да махнат от тези упражнения един такт разгласяват като „голямо” откритие и някакъв сякаш важен аргумент нотен запис на хвърчащ лист с дата от 1932г., на който музиката на тези упражнения е с 40 такта. Но дали действително това е достатъчно сериозен аргумент?

Трябва да се подчертае, че за сега **музиката на паневритмията е нейният най-безспорен и сигурен компонент**, защото **ЕДИНСТВЕНО ТЯ** е потвърдена от второ издание приживе на автора (първо през 1938г. и второ през 1941г.) още преди 1944г. Още повече нотният текст на музиката на паневритмията е използван от музикантите, които са свирели паневритмия всяка година по тях. Доказано е, че когато първите 10 упражнения вече са се играели обединени, музикантите са свирели музиката на паневритмията със 41 такта на 6, 7 и 8 упражнение, **В ПРИСЪСТВИЕТО НА АВТОРА**, който също е играл паневритмия на тази музика най-малкото 6 години (между 1938г. и 1944г., а може би и повече тъй като е известно, че първите 10 упражнения са се играели обединени и известно време преди 1938г.).

Паневритмия, 1938 г.

Паневритмия, 1941 г.

Сега се изтъкват спомени на ученика в Школата и композитор Димитър Грива (1914 – 1994), че съкратил един такт от музиката на 6, 7 и 8 упражнение (4, с.207). Първо от историческа гледна точка е желателно това да се потвърди поне от още един източник. Второ, много недообмислено изглежда обяснението, с което се мотивира това решение - според него имало грешно записване на нотите от музиканта Асен Арнаудов, защото музиката на упражненията от „Първия ден на пролетта” била създавана на части от автора, не в един ден. Та затова била направена грешка, която не била поправена и после в музиката, когато авторът събрал първите 10 упражнения в един непрекъснат цикъл. Но дали това се е случило и още повече дали е възможно подобна грешка да остане незабелязана от автора и неговите приближени ученици, ще обсъдим по-нататък в текста. Важно е, че Д. Грива не е присъствал на създаването на първия дял на паневритмията – той сам казва, че когато се е запознал с паневритмията тя вече е била изпълнявана „на поляната” (4). Следователно мнението му по този въпрос се базира на предположения, а не на личен опит.

Не става ясно кога точно Д. Грива вероятно е решил да съкрати музиката на тези упражнения с по един такт. Но, ако го е направил, това е станало при втората редакция на неговата оркестрация за паневритмията, която той (по негови спомени в 4, с. 209) прави доста години след 1944г. Идеята за промени в броя на тактовете на 6, 7 и 8 упражнение се появява много по-късно (вероятно около 1980г.). Днес синът на Д. Грива – Андрей Грива разполага с оригинален нотен текст на неговата оркестрация на паневритмията, в който 6,7 и 8 упражнения не са със съкратени тактове, а са като в публикуваните преди 1944г. паневритмии – по 41 такта. Явно този нотен оригинал на Д. Грива, притежаван от наследниците му, е първия вариант на оркестрацията, която той е създал по време на бомбандировките над София през 1944г. по поръчка на Учителя П. Дънов. Самият композитор много по-късно променя своята първа оркестрация на паневритмията (4, с.209), но при създаването на нейния първи вариант през 1944г. е ходил в с. Мърчаево през 10-15 дни да носи на Учителя П. Дънов всяка кола с ноти от оркестрацията и той я е преглеждал (4, с. 208). Подчертавам, че в този първи вариант на оркестрацията, който е проверен лично от автора на паневритмията 6, 7 и 8 упражнение са с по 41 такта.

Наистина първоначално първите 10 упражнения от паневритмията са се играели отделно едно от друго, но после авторът ги обединява в един непрекъснат цикъл (включително и музиката им). Не по-късно от 1938г. те вече са обединени като изпълнение и музиката и пак в издадената тогава книга „Паневритмия” е с по 41 такта на тези упражнения. И явно на авторът не му „пречи” да се състоят от по 41 такта 6,7 и 8 упражнение, след като после в негово присъствие са играли паневритмия по тази музика не по-малко от 6 години?

Питам тези, които предлагат да съкращават тактове от тези упражнения под предлог, че това била оригиналната музика: как си представят абсурдната ситуация, при която в продължение на 6 години всяка година по близо 6 месеца (общо 36 месеца) се е играла паневритмия в присъствието на автора – Учителя Петър Дънов и неговите ученици и музикантите са свирели нотите с 41 такта на въпросните упражнения и никой, дори и авторът не би забелязал, ако е имало несъответствие между музиката и движенията, *което води да проблеми с движенията?* Авторът е бил музикант, той е бил в разцвета на психическите си сили, музикантите (свирещи паневритмията) в мнозинството си са били професионалисти, сред играещите също е имало музиканти по образование. **Няма как никой от тях да не забележи цели 6 години, ако е имало проблем с музиката, който неизбежно би породил и проблеми с движенията.**

АВТОРЪТ Е ПОТВЪРДИЛ 41 ТАКТА НА 6, 7 И 8 УПРАЖНЕНИЕ С ГОДИНИ ПРАКТИКА И ДВЕ ОФИЦИАЛНИ ИЗДАНИЯ

За мен отговорът е: **няма как да не са го забелязали, затова такъв проблем с музиката НЕ е имало.** Авторът я е създал с по 41 такта на 6,7 и 8 упражнения и го е потвърдил с две издания и не по-малко от 6 годишна практика докато напуска този свят. Тъй като във второто издание в книга (от 1941г.) нотите на 6, 7 и 8 упражнения са пак с 41 такта, значи е потвърдено

след 3-4 години свирене и практикуване на паневритмия на тези ноти заедно с автора, че това е вярно.

От друга страна, ако започне всеки да си променя музиката на паневритмията и особено по начин, който налага промени и в движенията какво ще остане от паневритмията и как хората ще я играят заедно? Нима всяка фракция с новоизмислена музика ще си играе на собствена музика? И какво ще правят ако искат да играят паневритмия заедно? Наложително е за повечето и поне за един от компонентите на паневритмията да се постига разумно единомислие и мисля, че най-наложително е това да е за музиката. Защото музиката е първоначален и водещ компонент на паневритмията – първо е създадена музиката и после на нея са добавени движенията, които са свързани с нея. И защото музиката на паневритмията, за сега е най-сигурно потвърдена чрез публикации приживе на автора. Обръщам внимание, че Учителя Петър Дънов в последните дни на живота си, отива лично при Ярмила Ментцлова да ѝ заръча да „оправи гимнастиките/паневритмията” (5), но не е викнал никога Асен Арнаудов или друг музикант да му заръча да оправи музиката. Вие мислите ли, че това е случайно? Аз мисля, че не е. Просто музиката на паневритмията е публикувана относно тези упражнения два пъти приживе на автора според неговите виждания. И няма нужда някой да я „оправя” от негово име.

Държа да обърна внимание, че за разлика от нотния текст на книгата „Паневритмия” от 1938г. (който е използван от музикантите), описанието на движенията в нея не е особено сериозно използвано след публикуването му. Явно в периода от 1938г. до 1944г. практикуващите паневритмия в селището Изгрев, не са имали нужда да се учат от книга – пред тях и с тях всеки ден през половината година е играл авторът на паневритмията и им е посочил учителки по паневритмия (като най-често е споменавана Катя Грива), които да ги учат. За какво им е тогава да четат описания? Всички описанията са по-неудобни за учене в сравнение с живия преподавател. А недобрите описания могат да бъдат десетки и стотици пъти по-малко информативни от живото обучение.

УПРАЖНЕНИЯТА В КНИГАТА „ПАНЕВРИТМИЯТА” ОТ 1938Г. СА ОПИСАНИ НЕЯСНО

Сега след над 10 години наблюдения върху опитите на няколко много активни хора да се издигне в култ описанието на упражненията от 1938г., със всичкото си уважение към личността и другите прекрасни способности на Милка Периклиева (1908 - 1978), която написва този текст, се налага да признаем, че този текст е твърде неточен и неясен. По него никой човек, който разбира от описание на движения, няма и да си помисли дори да коригира по-добрите по-късни описания, написани от първи ученици на автора. От една страна подобна корекция е невъзможна (описанието е твърде мъгливо) или лекомислена, защото то показва неокончателен вариант на паневритмията - след 1938г. авторът е имал на разположение 6 години, в които е можел да промени колкото си иска неща и има категорични доказателства, че е подобрил и променил някои движения (на упражненията Пробуждане, Аум, Промисъл, Пентаграм, а вероятно и други). За да бъде пределно ясна, искам да подчертая, че описанието на движенията в книгата от 1938 г. е така неясно и неточно, че дава възможност всяко едно упражнение да се играе по 5-10-20 и повече значимо различни варианта, включително и да се размества наслагването на музиката и движенията, защото повечето упражнения не са описвани по тактовете на музиката. В това описание също първите три упражнения са описани като отделни, а след третото и нататък се появяват текстове, които вероятно значат, че се играят съединени от 3 до 10 упражнения. Но след 10-тото упражнение има забележка, която гласи: „Тези упражнения се *повтарят* едно след друго без прекъсване”, от което предполагаме (ако под думата „повтарят” се има предвид „изпълняват”), че вероятно се има предвид, че първите 10 упражнения се изпълняват без прекъсване за паузи между тях. Според текста на книгата от 1938г. също изглежда, че първите 21 упражнения (с изключение на 13 упражнение) не се играят по двойки, после от 22 до 27 се играят по двойки и за 27 и 28 упражнение пак не пише да са по двойки. И това пак е пропуск на текста, защото е известно, че през 1938г. вече всички паневритмични упражнения са се играели по двойки. Следователно в книгата Паневритмия от 1938 г. от една страна описанието на

паневритмичните упражнения е много неточно и неясно, а от друга страна текста е недостатъчно редактиран, щом не са забелязани подобни грешки като противоречия в текста, липса на еднородна структура и непоследователност на описанието. Всичко това показва липса на достатъчна подготовка и опит на съставилия текста за справяне с изключително трудната задача *първи* да напише описание на паневритмичните упражнения.

КНИГАТА ПАНЕВРИТМИЯ ОТ 1938Г. ЦЕЛИ НЕ ДА ПОКАЖЕ ЗАВЪРШЕНАТА ПАНЕВРИТМИЯ (ЗАЩОТО ТЯ ОЩЕ НЕ Е ЗАВЪРШЕНА), А НЕЙНОТО СЪЩЕСТВУВАНЕ, СМИСЪЛ И ЗНАЧЕНИЕ

Явно авторът на паневритмията е смятал за важно да се издаде книга за нея в онзи момент (около 1936-1937г.), но вероятно никой друг не е проявил желание да опише движенията, а може би и не е имало кой доброволно да се справи по-добре с тяхното описание. Все пак при положение, че предстои усъвършенстване на съществуващите упражнения (както на първите 28, така и на „Пентаграм“) и създаване на още един дял на паневритмията, вероятно целта на автора не е била да се издаде книга описваща „идеално“ недовършената още паневритмия, а по-скоро да се издаде такава, **която да покаже нейното съществуване, смисъл и значение**. Предполагам затова той е подкрепил издаването на това описание в първа книга за паневритмията и е окуражил М. Периклиева, която е проявила желание да опише движенията безкористно и го е направила по най-добрия начин, на който е била способна.

РАЗЛИЧАВАНЕ НА ПРИНЦИПИ И ПРАВИЛА В ПАНЕВРИТМИЯТА

Често се тълкува едно неясно изречение, написано под черта в книгата от 1938г.: „всички движения започват с десен крак“. Какво означава в случая „всички движения“ – всички упражнения на паневритмията или всяка нова фигура в упражненията или всяко ново повторение на музиката или друго? При сравняване с описанието от 1933 година, когато също още са се играели 10-те упражнения отделно, намираме почти същия израз, но по-разбираем, от който става ясно, че в се твърди, че всички *упражнения* са започвали с десен крак. Но това не е вярно, ако се имат предвид действително всички упражнения от паневритмията, защото например упражнението „Евера“ започва с ляв крак още в описанието от 1933г., във всички налични други описания и в предадената „на живо“ практика. Защо това неясно твърдение, което дори не важи за всички, отделени с паузи упражнения от паневритмията, да се прилага на всяка цена към първите десет упражнения, които се играят без прекъсване и дори с основание може да се смятат за едно упражнение?

И така проблемът, който води някои до идеята да съкращават по един такт от 6,7 и 8 упражнения, се дължи на наличието на противоречие между музиката и описанието на движенията при първите 10 упражнения в книгата от 1938г. Смята се, че не може на написаната в тази книга музика на 6,7 и 8 упражнения се изиграят описаните там съответни движения за тези упражнения. *Следователно има грешка, но дали тя е в нотния текст или в текста, описващ движенията? Това е въпрос, който заслужава сериозно обсъждане.*

През 1983 г. (близо 40 години след 1944г.) е публикувана на френски език книга от Ярмила Ментцлова, описваща първия дял на паневритмията, в която за първи се предлага и публикува съкращение на музиката на 6, 7 и 8 упражнения с по един такт. Защо Я. Ментцлова прави тази неочаквана от нея стъпка да променя музиката все още се изяснява. Но е доказано (от свидетелства на нейните ученици по паневритмия семейство Гобо и други, които са я познавали), че винаги и до последните години от живота си тя е преподавала тези упражнения както ги е

описала през 1945-47г. в екип с М. Тодорова и Е. Андреева (виж 6) и ги е изпълнявала винаги на оригиналната им музика (41 такта), а не както е посочено в последната ѝ книга на френски език.

Важно е да се знае, че тази промяна в музиката (в книгата на Я. Ментцлова) не е била посрещната добре и не е приета в България от мнозинството от живите тогава първи ученици на автора (включително музиканти). Те не са променили музиката на тези упражнения при изпълнение на паневритмията и са продължавали да я свирят, както до този момент и като е издадена в книгите от 1938 и 1941г. Публикувани и непубликувани спомени показват, че решението за съкращаване на тактове на въпросните упражнения не се съгласува с мнението на доста музиканти, присъствали на създаването и/или практикуването на паневритмията с автора като Мария Тодорова (1898-1976), Катя Грива (1902-1974), Гради Минчев (1912-1992), Пеню Ганев (1897-1992), Мария Златева и др., които в доста подробните си спомени (включително за паневритмията) ДОРИ НЕ ЗАГАТВАТ за нужда от такива промени в музиката на паневритмията (публикувани спомени и 7). Следователно тази идея не е била известна, а когато е лансирана от по-външни хора не е спечелила популярност сред музикантите в Школата, възприели паневритмията директно от автора ѝ.

Решението за промени в музиката на 6, 7 и 8 упражнение, реализирано в книгата на Я. Ментцлова, със сигурност не е взето след достатъчно обсъждане от всички музиканти, което вероятно е било трудно да се осъществи поради ограниченията на тоталитарния режим в България тогава и поради твърде късния момент на появата на тази идея, когато някои от първите и най-авторитетни музиканти и преподаватели по паневритмия са били починали. Но може да установим, че подобна промяна в музиката не е подкрепена и от преподавателите по паневритмия, които имат висше музикално образование (например Мария Тодорова и Катя Грива). Нещо повече – те смятат, че музиката е оригиналният компонент, който не коригират (оставят я както е в книгите от 1938 и 1941 г.), а правят корекция на описанието на движенията, отпечатано в книгата от 1938 г. Така прави екипът от Мария Тодорова (музикант), Ярмила Ментцлова и Елена Андреева (евентуално с консултант Катя Грива) в описанието на първия дял, създадено 1945-1947г. (включено в 6). На подобно мнение е била и преподавателката по паневритмия със завършена консерватория Виола Йорданова/Бауман. През 1997 г. в писмо до Б. Браун от 1997 г. Виола Бауман пише: „Първият ден на пролетта“ е кръг (цикъл) и бидейки такъв, важно е да се тръгва с десния крак. Обаче, следвайки музиката, някои движения в кръга започват с левия крак, което е правилно” (4, с.528).

ВАЖНИ ВЪПРОСИ ЗА ОТГОВОР: ЗАЩО НЯКОИ АВТОРИ, ЗАНИМАВАЛИ СЕ С ПАНЕВРИТМИЯ ИМАТ ПРОТИВОРЕЧИЯ МЕЖДУ „ПРАКТИКАТА” И „ТЕОРИЯТА”

Виола Бауман публикува през 1979 г. на английски книга „Paneurhythmy”, в която текста, описващ движенията е буквален превод на описанието на български език от 1938 г. Така тя става една от тези, при които има противоречия между това, което са писали в публикувано от тях описание на паневритмията за движенията на 6., 7., 8. упражнения и последната част на 16. упражнение и начина, по който, според техните близки познати и ученици, те винаги са практикували.

Такива противоречия между практикуваната от тях паневритмия и описанията, които са оставили за нея имат още Милка Периклиева, Крум Въжаров (1908-1991), Илия Узунов (1905-1996) и Ярмила Ментцлова (1907-1984). Според племенниците на Милка Периклиева, както и според Весела Несторова тя е играела паневритмия както е всички други в школата, въпреки разликите в описанието ѝ от 1938 г. (8 и 9). Според Г. Петков, Й. Стратева и други дългогодишни приятели на Крум Въжаров той също е играел винаги упражненията 6., 7., 8. и 16. както е описано в описанието на екипа М. Тодорова, Я. Ментцлова, Е. Андреева (6), а не според оставеното от него описание. В непубликуваното описание на Илия Узунов също се виждат разлики между описанието на 6., 7. и 8. (но не и в 16.) упражнения и начина, по който той винаги ги е играел според познавали го отблизо и практикували паневритмия с него негови близки приятели. Ярмила Ментцлова в края на живота си подготвя описание на първия дял на паневритмията (на френски

език), издадено посмъртно от нейни приятели, в което 6., 7., 8. и 16. са описани упражнения по начин, по който през живота си не ги е изпълнявала никога. За това свидетелстват: участието ѝ в първото експертно описание (6); българите, практикували паневритмия с нея в България и във Франция, както и Жан-Луи и Арлет Гобо, които са я приемали всяко лято да преподава паневритмия в организиран от тях планински лагер и които тя е обучавала за преподаватели много постепенно и прецизно в продължение на 16 години (10).

Наличието на противоречие между практиката на паневритмията, която са имали лично през целия си живот тези ученици в школата на Учителя Петър Дънов и това, което са оставили като писмени описания на някои упражнения на паневритмията е важен въпрос, който предстои да се изследва задълбочено.

Днес поне е известно защо при Виола Бауман се е получило такова противоречие между публикуваното от нея описание на тези упражнения и начина, по който е практикувала и преподавала паневритмия. Антоанета Крушевска, която дълги години преподава паневритмия и живее в САЩ и е съавтор заедно с Ернестина Сталева (9014-2005) на англоезично описание на паневритмията, свидетелства, че е познавала Виола Бауман добре и я е питала защо играе във филма с Ернестина и с групите си по паневритмия по упражненията 6., 7., 8. и 16. един начин, а ги е дала в книгата си както е написано в описанието от 1938г. Отговорът, който е получила от Виола е, че тя много уважава Боян Боев (тоест както и много други е мислела, че описанието от 1938г. е направено от него, а не от Милка Периклиева) и затова го е превела без да обръща внимание на несъответствието между това как знае и изпълнява тези упражнения и описаното в книгата ѝ (от 1979г.).

Важно е да се разбере и защо други съвременници на Школата и практикуването на паневритмията с автора са успели да съхранят хармонията между своята практика на паневритмията и създадените от тях описания на нейните движения. Такива автори са Мария Тодорова, Елена Андреева, Анина Бертоли и Ернестина Сталева, създали описания на паневритмията, които отговарят на наученото от тях от директно автора и на тяхната практика в паневритмията. Това е станало, защото тези ученици на автора са се осмелили да коригират грешките на първото текстовото описание на паневритмичните упражнения от 1938 г.

ПРОТИВОРЕЧИЕТО В 6, 7 И 8 УПРАЖНЕНИЕ В КНИГАТА „ПАНЕВРИТМИЯ” ОТ 1938 Г. – КОЕ Е ВЯРНОТО: ТЕКСТА, ОПИСВАЩ ДВИЖЕНИЯТА ИЛИ НОТНИЯ ТЕКСТ?

Аргументите, които смятам за съществени за да си отговорим днес на въпроса дали има грешка в нотния текст или в текста, описващ движенията на 6,7 и 8 упражнение в книгата Паневритмия (1938г.) са описани в табл.1.

От посоченото в таблицата се вижда, че **по ВСИЧКИТЕ ПЕТ показателя музикалния текст категорично превъзхожда текста, описващ движенията в книгата от 1938 г.** Затова смятам, че нотният текст заслужава повече доверие. Следователно разумно е да се смята за верен с оригинала музикалния текст на 6., 7. и 8. упражнения в първата книга за паневритмията (от 1938 г.), а не текста, описващ движенията им.

Табл. 1. Сравнение на важните факти за нотния текст и описващия движенията текст на 6, 7 и 8 упражнение от изданието в 1938 г.

	Нотен текст (1938г.)	Текст, описващ движенията (1938г.)
1.Има ли второ издание (приживе на автора), което потвърждава този текст	ДА (в „Паневритмия”,1941г.)	НЕ

2. Професионалист в областта ли е писал този текст	ДА (Асен Арнаудов)	НЕ (Милка Периклиева)
3. Отличава ли се този текст с достатъчно високо качество, за да се разчита повече на него	ДА	НЕ
4. Ползван ли е интензивно текста веднага след издаването му от познаващи паневритмията професионалисти в областта	ДА Поне 6 години ползван от професионалисти (музиканти) в присъствието на автора (музикант), който е изпълнявал паневритмия на този нотен текст заедно с всички, практикуващи, които включват и музиканти-преподаватели (Катя Грива, Мария Годорова, Виола Йорданова/Бауман и др.).	НЕ Не им е било нужно да го ползват и не са го ползвали, а малкото разбиращи, които някога са му обърнали повече внимание намират в него недостатъци и дори са написали нови, по-добри описания.
5. Потвърден ли е този текст от практика на паневритмията, предадена на живо от автора на неговите способни ученици и от тях на следващото поколение	ДА Всички музиканти в Школата са свирели с по 41 такта 6, 7 и 8 упражнение при изпълнението ѝ от създаването ѝ до последните си дни. Дори и техните наследници (днешните музиканти) ги свирят единодушно така. От тях само един направи преди три години студийни записи с музиката на 6.,7. и 8. упражнения по 40 такта или по 42 такта, които сам определи „експериментални”.	НЕ Практикуващите в школата са играели по еднакъв начин множество детайли липсващи или различаващи се от този неясен текст. Едни от тези разлики са в изпълнението на движенията на 6., 7., 8. и 16. упражнения, които са изпълнявани единодушно както е описано от най-добрия авторски екип, създал описание на първия дял на паневритмията (виж 6), а не по описанието на движенията от 1938г.

От това следва, че при търсене на „оригиналната” паневритмия е по-разумно да не се променя музиката на 6., 7. и 8. упражнения, а да се приемат по-добрите оригинални описания на движенията им (като в източници 6, 11 и 12) и подкрепящите ги свидетелства на съхранената с живо предаване от учител на ученик тяхна практика в България, Франция, Латвия, САЩ и др., в които музиката и движенията на тези упражнения не си противоречат.

ДА СЕ РАБОТИ ПРИНЦИПНО ПРИ БОРАВЕНЕ С ФАКТИТЕ

Знаем от документи, че паневритмията е създадена постепенно и е минала през работни варианти, както по отношение на музиката, така и по отношение на движенията ѝ. Как може логически да се оправдае факта, че някои искат да коригират ДВЕ официални издания на нотния текст, публикувани приживе на автора, по повод на хвърчащ лист от 1932г., когато паневритмията е била още в процес на създаване? Ами по същата „логика” би трябвало също толкова да предпочитат описанието на паневритмията от 1933г. (неофициален документ, написан на пишеща машина и публикуван през 2013 г. в сп. „Житно зърно”), защото то е по-ранно. И тогава по тази смешна логика, следвайки описанието от 1933г., "би трябвало" да се предпочете днес една доста различна (недовършена и първоначална) паневритмия, в която има упражнения отпаднали по-късно па волята на автора и други липсващи (създадени по-късно от него), както и 16-то упражнение в третата му част с "отваряне" на ръцете на ляв крак и т.н. Ами защо не настояват и за това тези хора?

Според мен не настояват, защото е несериозно да смяташ недовършеното произведение на някой автор за по-оригинално от същото произведение, вече завършено и представено официално (в случая с издаване) и дори преиздадено.

По същия начин преди няколко години беше представена в електронен вариант "история" на паневритмията, в която авторът си е нагласил и подбрал само фактите и цитатите, които подкрепят неговата хипотеза и напълно пренебрегнал, изтълкувал неправилно и дори изкривил някои факти както му е угодно. Това е смешна и подменена „история”, това не е сериозна история. Търси(ят) се автор(и) на една обстойна, задълбочено и обективно написана история на паневритмията.

Въобще нужни са много повече хора, които имат сили и желание да изследват задълбочено паневритмията като следват някаква разумна схема за боравене с фактите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Анализът на наличната до момента информация сочи, че когато става въпрос за оригиналната паневритмия, нейната музиката е най-сигурния и потвърден от автора компонент. Затова при търсене на оригиналната паневритмия са неприемливи предложенията да се променя музиката ѝ, за да пасне тя на много по-несигурни и некачествени описания на движенията.

Преоткриването на оригиналните форми на музиката и движенията на паневритмията, както и написването на нейната история изискват обширни и задълбочени изследвания, обстойни обсъждания от повече специалисти и разумно боравене с фактите. Това би позволило да се избегнат заблужденията по този въпрос и да се открива истината.

Литература:

1. Дуно, Б. (1938) Паневритмия
2. Учителя (1941), Паневритмия. Песни на хармоничните движения, С.
3. Учителя (1942) Слънчеви лъчи, С.
4. Изгревът на Бялото Братство. Пее и свири, учи и живее (1998), 8 том (спомени на ученици, съставител и редактор д-р В. Кръстев), С.
5. Златева, М. (2012) Спомени с Учителя, Сп. Житно зърно, 25 бр. (2012/1)
6. Дуно, Б. (2013) Паневритмия, Издателство Б. Братство, С.
7. Йоанна Стратева (видео): Из историята на братския живот (спомени на за паневритмията и музиката): <http://www.youtube.com/watch?v=RI21erCBPj8>
8. Изложение от Георги Н. Петков относно паневритмията от 26.05.2003 г. (разпространено във вид на печатна брошура).
9. Разговор с Георги Петков за създаването и развитието на паневритмията (видеозапис от 22 ноември 2013 г.): http://www.youtube.com/watch?v=hbj_h7j-Xxo&feature=youtu.be
10. Гобо, Жан-Луи (2010) Отворено писмо. В сп. "Житно зърно" бр.23, 2010 г., с.51.
11. Deunov, Peter (1977) Paneurythmie (Преводач и съставител на текста Анина Бертоли), France
12. Douno., В. - Paneurythmy (съставена, преведена и представена от Ернестина Сталева и Антоанета Крушевска) – под печат.

Статия от Л. Червенкова, публикувана през 2014 г. в два броя на в. „Братски живот“